

Eşrefoğlu Rûmî'nin Müzekki'n-Nüfûs Adlı Eserinde Halvet

Khalwa in Esrefoglu Rûmî's Muzakkî al-Nufûs

Dr. Öğr. Üyesi
Edibe Boyraz

Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Yozgat, Türkiye / Asst. Prof. Dr., Yozgat Bozok University, Faculty of Theology, Yozgat, Türkiye

email: edibe.boyraz@bozok.edu.tr

orcid: <https://orcid.org/0000-0002-2388-5855>

ROR ID: <https://ror.org/04qvdf239>

MAKALE BİLGİSİ / ARTICLE INFORMATION

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 17 Ocak / 17 January 2026

Kabul Tarihi / Date Accepted: 27 Haziran / 27 June 2026

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran / 30 June 2026

Yayın Dönemi / Publication Period: Haziran / June

DOI: 10.46231/sufiyye.1865474

Etik Beyan

Ethical Statement:

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / *It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited* (Edibe Boyraz).

Telif Hakkı&Lisans

Copyright&License:

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / *Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.*

İntihal

Plagiarism:

Bu makale, Turnitin yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir / *This article has been scanned by Turnitin. No plagiarism detected.*

Yayıncı

Publisher:

Kalem Eğitim Kültür Akademi Derneği / *Kalem Education Culture Academy Association*

Atıf / Cite as

Edibe Boyraz, "Eşrefoğlu Rûmî'nin Müzekki'n-Nüfûs Adlı Eserinde Halvet", *Sufiyye* 20 (Haziran/June 2026), 193-216.

Öz

Halvet, müridin müşhidin gözetiminde belli bir süre boyunca insanlardan uzaklaşarak tekkenin özel bölümlerinde tek başına kalması ve vaktini yalnızca ibadetle geçirmesi anlamına gelir. Halvet sayesinde müridin kötü huy ve sıfatlardan arınıp yerine güzel huy ve ahlak ile bezemesi hedeflenmektedir. Bu amaç doğrultusunda yalnızca Allah Teâlâ'ya ibadetle meşgul olan müridin, kalbini mâsivâdan temizleyerek Allah Teâlâ'ya yönlendirmesi gerekmektedir. Halvet, sâlikin halka hizmet edebilmek için belirli bir süre halktan uzaklaşmasıdır. Bu yönüyle halvetin gayesi yalnızca bireysel değil, aynı zamanda toplumsal bir fayda da taşımaktadır. Eşrefoğlu Rûmî'nin (öl.874/1469-70) tasavvufî eğitim anlayışında önemli bir yere sahip olan halvet uygulaması, *Müzekki'n-Nüfûs* adlı eserinde ayrıntılı biçimde ele alınmış ve tasavvuf yoluna intisap eden sâliklere tavsiye edilmiştir. Eşrefoğlu Rûmî'nin söz konusu eserinde halvet uygulamasının teorik çerçevesini adeta bir eğitim programı titizliğinde ortaya koyduğu, ayrıca kendi deneyimlerini de aktarmak suretiyle bu metodun uygulanabilirliği ve hayata geçirilebilirliği noktasında muhataplarına somut bir model teşkil ettiği görülmektedir. Bu yönüyle Eşrefoğlu'nun halvet metodunu, amelî eğitimin temel ve vazgeçilmez bir unsuru olarak benimsediği ve uygulattığı anlaşılmaktadır. Bu çalışmada, tasavvufî eğitim metodlarından biri olan halvet hem kavramsal çerçevede hem de tasavvufî boyutuyla ve özellikle *Müzekki'n-Nüfûs* adlı eseri ile Eşrefoğlu Rûmî'nin perspektifinden hareketle açıklanacaktır. Halvetin şartları ve âdâbının yanı sıra Kâdiriyye tarikatında bu uygulamanın önemine de yer verilecek, halvetin tasavvufî eğitimde teşkil ettiği öneme, mezkûr eser bağlamında oluşturulan niyet, riyâdan arınma, râbîta ve zikrullahla meşgûliyet başlıkları altında değinilecektir. Çalışmamız, eser merkezli kavramsal içerik analizi yöntemine dayanmakta olup halvet kavramına ilişkin özellikle müellifin tecrübelerine dayanan aktarımlarını detaylıca mercek altına alarak değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Halvet, Kâdiriyye, Eşrefoğlu Rûmî, *Müzekki'n-Nüfûs*.

Abstract

Khalwa refers to the practice whereby a disciple (*murîd*), under the supervision of a spiritual guide (*murshîd*), withdraws from society for a specified period and remains in seclusion within designated sections of Sufi lodge (*tekke*), devoting himself exclusively to acts of worship. Through khalwa, the disciple is expected to be purified of negative traits and blameworthy qualities, and to be adorned instead with virtuous character and refined moral conduct, thereby attaining spiritual renewal. Within this framework, the disciple—occupied solely with God and acts of devotion—must cleanse the heart from all that is other than God (*mâ siwâ Allâh*) and dedicate it entirely to Him. In this sense, khalwa represents a temporary withdrawal from society (*khalq*) so that the spiritual traveler (*sâlik*) may ultimately serve and benefit the community more effectively. Thus, the aim of khalwa is not limited to individual transformation but also encompasses a broader social benefit. The practice of khalwa, which occupies a central place in Esrefoglu Rûmî's (d.874/1469-70), understanding of Sufi training, is elaborately discussed in his work *Muzakkî al-Nufûs* and is recommended to those embarking upon the Sufi path. In this work, Esrefoglu Rûmî presents the theoretical framework of khalwa with the precision of a structured training program, while also drawing upon his own experiences, thereby offering a concrete model for its practical implementation. From this perspective, it becomes evident that he regarded and applied khalwa as an essential and indispensable component of practical (*'amali*) spiritual training. This study aims to examine khalwa as one of the principal methods of Sufi training, both within its conceptual framework and its spiritual dimension, with particular reference to Esrefoglu Rûmî's perspective as articulated in *Muzakkî al-Nufûs*. In addition to outlining the conditions and proper conduct (*âdâb*) of khalwa, the study also addresses its significance within the Qâdiriyya order. Furthermore, the importance of khalwa in Sufi education will be analyzed under key themes derived from the aforementioned work, including intention (*niyya*), purification from ostentation (*riyâ'*), spiritual connection (*râbîta*), and engagement in the remembrance of God (*dhikr Allâh*). This study is based on a conceptual content analysis of the work in question and aims to examine the concept it encompasses, with particular attention to its practical dimensions grounded in the author's experiences.

Keywords: Sufism, Khalwa, Qâdiriyya, Esrefoglu Rûmî, *Muzakkî al-Nufûs*.

Giriş

Eşrefoğlu Rûmî, soyu Hz. Peygamber'e kadar uzanan, Kâdiriyye tarikatinin Eşrefiyye kolunun kurucusu ve aynı zamanda "pîr-i sâni"-si kabul edilen bir sûfidir. Mısır'dan Hama'ya, ardından Anadolu'ya göç etmiş olan ailesinden birçok âlim ve mutasavvıf yetişmiştir. Eşrefoğlu Rûmî'nin çocukluk ve gençlik yılları İznik'te ailesinin yanında geçmiş, daha sonra Bursa'ya giderek burada tahsile başlamıştır. Rivayet edildiğine göre görmüş olduğu bir rüya üzerine Bursa'dan ayrılarak Emir Sultan'a (öl.833/1429[?]) intisap etmek istemiş, ancak Emir Sultan yaşlılığını gerekçe göstererek onu Hacı Bayrâm-ı Velî'ye (öl.833/1430) yönlendirmiştir. Bunun üzerine Ankara'ya giden Eşrefoğlu Rûmî, Hacı Bayrâm-ı Velî'nin dergâhında yaklaşık on bir yıl boyunca riyâzet ve mücâhede sürecinden geçirilmiş ve bu süre zarfında çeşitli hizmetlerde görevlendirilmiştir. Hacı Bayrâm-ı Velî, kendisinde istidat gördüğü Eşrefoğlu Rûmî'yi bu sürenin sonunda önce dergâha imam tayin etmiş, daha sonra kızıyla evlendirmiştir. Ayrıca onu Bayrâmiyye tarikatını temsil etmek üzere İznik'e halife olarak göndermiştir. İznik'e döndükten sonra halkı irşad etmekten ziyade iç dünyasına yönelen Eşrefoğlu Rûmî, yaşadığı mânevî tecrübelerle yetinmeyerek yeniden Hacı Bayrâm-ı Velî'ye müracaat etmiştir. Hacı Bayrâm-ı Velî, damadını dinledikten sonra onun seyrü sülûkta daha ileri mertebelere ulaşabilmesi için Abdülkâdir-i Geylânî'nin (öl.561/1165) beşinci kuşak torunu olan Hüseyin el-Hamevî'ye (öl.1106/1694) gitmesini tavsiye etmiştir. Bunun üzerine İznik'e tekrar dönen Eşrefoğlu Rûmî, erbaîne girmiş, bu süreçte gördüğü rüyaları kaydetmiş ve çıktıktan sonra Hama'ya gitmiştir. Burada Hüseyin el-Hamevî'ye intisap eden Eşrefoğlu Rûmî, şeyhi tarafından yeniden erbaîne alınarak kırk günlük halvet sürecinin sonunda icâzet alarak İznik'e dönmüştür. İznik'e dönünce bir müddet yine uzlet hayatına devam eden Eşrefoğlu Rûmî, daha sonra İznik'te kurduğu dergâhta irşad faaliyetlerine başlamış, nitekim Kâdiriyye tarikatının bir kolu olan Eşrefiyye, daha sonraları kendisine nispet edilmiştir. Bu dergâh, aynı zamanda Kâdiriyye'nin Osmanlı sınırlarındaki ilk kurumsal yapısı sayılmıştır. Böylelikle tarikat İznik ve Bursa civarına yayılmıştır. Eşrefoğlu, 90-100 yaşlarında iken İznik'te vefat etmiş ve buraya defnedilmiştir. Vefatının ardından vasiyeti gereği küçük yaşlardan itibaren

terbiyesi altında yetişen ve aynı zamanda damadı olan Abdürrahim Tirsî (öl. 926/1520) dergâhın postnişini olmuştur.¹

Kâdiriyye tarikatının ikinci pîri olarak kabul edilen Eşrefoğlu Rûmî daha hayattayken şöhreti geniş bir coğrafyaya yayılmış önemli bir mutasavvıftır. Tasavvufî şahsiyetinin yanı sıra güçlü bir edebî yönü de bulunan Eşrefoğlu'nun *Divân*, *Müzekki'n-nüfûs* ve *Tarikatnâme* adlı eserleri önemli telifleri arasında yer almaktadır. *Müzekki'n-nüfûs*, Türkçe yazılmış, Anadolu halkı tarafından da benimsenmiş bir tasavvuf eseridir. Eser, İslâm ahlâkını, tarikat âdâbını ve nefsi terbiye etmenin yollarını konu edinmektedir.²

Müzekki'n-nüfûs, “nefisleri arıtan ve temizleyen” anlamına gelen, ahlâk konusuna ağırlık veren bir eserdir. Eserde tövbe, zikir, riyâzet, mücâhede, sabır, semâ, ilham, tevekkül, çile, edeb gibi pek çok tasavvufî kavram ele alınmıştır. Eserde ağırlık verilen kavramlardan birisi de halvettir. Mutasavvıfların nefsi tezkiye ve kalbî tasfiye gayesiyle başvurdukları mânevî eğitim yöntemlerinden biri olan halvet, Eşrefoğlu Rûmî'nin hayatında ve tasavvuf anlayışında önemli bir yer tutmuştur.³ Eşrefoğlu, *Müzekki'n-nüfûs* adlı eserinde halvet konusunu ayrıntılı bir biçimde işlemiş ve bu hususta kendi tecrübelerine de yer vermiştir.

Halvet ve özellikle celvet kavramlarının tasavvuf literatüründe bilinen anlamıyla kullanılması, 13. asırdan sonraki döneme rastlamıştır. Bu dönemden önce kaleme alınan eserlerde halvet daha çok “uzlet” kavramıyla birlikte zikredilmiş, kavramsal olarak literatürde yer almış, ancak bir eğitim metodu olarak usûl bakımından değerlendirilmesi sonraki yüzyıllarda vuku bulmuştur. Bu minvalde halveti konu edinen eserlerden biri, Ebû Tâlib el-Mekkî'nin (öl. 386/996) *Kûtü'l-kulûb*⁴ isimli eseri-

1 Mustafa Kara, “Eşrefiyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/477-479; Abdullah Uçman, “Eşrefoğlu Rumi: Hayatı ve Muhiti”, *İznikli Gönül Adamı Eşrefoğlu Rumi*, ed. Bilal Kemikli (Bursa: Uludağ Yayınları, 2010), 65-68; Ramazan Muslu, *Anadolu'da Tasavvuf Yolları* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017), 29-31; M. Sâdık Vicdânî, *Kâdiriyye / Tomâr-ı Turuk-ı Aliyye* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2022), 70.

2 Uçman, “Eşrefoğlu Rumi: Hayatı ve Muhiti”, 69; Öncel Demirdağ, “Eşrefoğlu Rûmî'nin 'Müzekki'n-Nüfûs' İsimli Eseri Bağlamında Tevekkül Anlayışı”, *İnsan ve Toplum Bilgileri Araştırma Dergisi* 8/1 (2019), 1439; Muslu, *Anadolu'da Tasavvuf Yolları*, 31-32.

3 Öncel Demirdağ, “Tasavvuf Tarihinde Halvet ve Halvetin Mânevî Eğitimdeki Rolü”, *EKEV Akademi Dergisi* 16/53 (2012), 139; Eşrefoğlu Rûmî, *Tarikatnâme Kâdiriyye Usûl ve Âdâbı*, haz. Selami Şimşek (İstanbul: Buhara Yayınları, 2023), 20-22.

4 Ebû Tâlib el-Mekkî, *Kalplerin Azığı (Kûtü'l-Kulûb)*, çev. Yakup Çiçek - Dilaver Selvi (İstanbul: Semerkand Yayınları, 2016), 1/392-402.

dir. Eserde halvet çoğunlukla yalnızlığa çekilme anlamında kullanılmış ve uzlet kavramının bir parçası olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda zikredilmesi gereken bir diğer eser *er-Risâle*'dir.⁵ Nitekim burada halvet, sûfîlerin ifadeleri doğrultusunda daha çok yalnızlığa çekilme anlamında tanımlanmış ve aynı başlık altında uzletin âdâbına yer verilmiştir. Gazzâlî (öl. 505/1111) *İhyâü 'ulûmi'd-dîn*'de⁶ halvetin âdâbına değinirken, aynı zamanda uzletin fayda ve afetlerine de yer vermiş, halvetin faydalarını genele münhasır kılmayarak kişiden kişiye göre değişebilecek doğasını tüm yönleriyle aktarmıştır. Halveti müstakil bir tasavvufî eğitim yöntemi olarak ele alan ve bu uygulamanın usûl, âdâb, süre, hedef ve sonuçlarını sistematik biçimde inceleyen eserlerin başında ise Ömer es-Sühreverdi'nin (öl. 632/1234) *Avârifü'l-maârif* adlı eseri gelmektedir. Bu eserde halvet, uzletten farklı bir konumda değerlendirilmiş; uygulama süresi, yöntemleri, mânevî kazanımları ve uygulanma şartları bakımından ayrıntılı şekilde incelenmiştir.

Çalışmaya konu edinilen *Müzekki'n-nüfûs*'ta halvet, yalnızca kavramsal bir çerçevede değerlendirilmemekte; usûl, âdâb ve belirli uygulama esaslarına sahip tasavvufî bir eğitim metodu olarak ele alınmaktadır. Bu yönüyle eser, halvetin teorik ve pratik boyutlarını sistematik bir bütünlük içerisinde ortaya koymakta ve söz konusu kavramın adeta bir eğitim programı hassasiyetiyle temellendirildiğini göstermektedir. Bu çalışma, halvet üzerine yapılmış mevcut araştırmalardan farklılık göstermektedir.⁸

5 Abdülkerim Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, ed. Abdülhalim Mahmûd (Kahire: Matabe Müessese dâre's-şab, 1989), 197-200.

6 Gazzâlî, *İhyâü 'ulûmi'd-dîn Tercümesi*, çev. Ahmet Serdaroğlu (İstanbul: Kampanya Kitapları, 2016), 4/131-205.

7 Ebu Hafs Şihabüddin Ömer es-Sühreverdi, *Tasavvufun Esasları (Avârifü'l-Maârif)*, çev. Hasan Kâmil Yılmaz - İrfan Gündüz (İstanbul: Vefa Yayıncılık, 1990), 263-286.

8 Halvet kavramına ilişkin çalışmaların ilk etapta kavramsal yönüyle halvetin tasavvufî anlam ve önemini serdetmeye yönelik olduğu görülmektedir. Bu bağlamda öncelikle halvet kavramını konu edinen çalışmalar arasında İhsan Soysaldı'nın çalışması zikredilebilecek niteliktedir. bk. İhsan Soysaldı, "Halvet Kavramı Üzerine Bir Değerlendirme", *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 8/19 (2007), 235-243. Bu çalışmada halvet, genel hatlarıyla birlikte değerlendirilmiştir. Halveti kavramsal bakımdan ele alan bir diğer çalışma da Halim Gül'e aittir. Gül, çalışmasında halveti Kur'an ve sünnete dayalı olarak değerlendirmiştir. bk. Halim Gül, "Tasavvufî Bir Kavram Olarak Halvetin İnsani Boyut Açısından Kur'an ve Sünnete Dayalı Olarak Değerlendirilmesi", *Ağrı İslami İlimler Dergisi* 7 (Aralık 2020), 61-80. Halvetin kavramsal analizden çıkarak mânevî ya da tasavvufî bir eğitim metodu olarak ele alındığı çalışmalar ise Öncel Demirdaş'ın ve Himmet Konur'un çalışmalarıdır. bk. Öncel Demirdaş, "Tasavvuf Tarihinde Halvet ve Halvetin Mânevî Eğitimdeki Rolü", 131-142; Himmet Konur, "Mânevî Eğitim Metodu Olarak Halvet", *Baki'den*

Nitekim halvet kavramına ilişkin *Müzekki'n-nüfûs* özelinde müstakil bir araştırma ile henüz karşılaşmamıştır. *Müzekki'n-nüfûs*, halvetin hem kavramsal temellerini hem de uygulama boyutunu ayrıntılı biçimde yansıtan önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır. Bu çalışmada Eşrefoğlu Rûmî'nin *Müzekki'n-nüfûs* adlı eseri esas alınarak tasavvufî eğitimin temel yöntemlerinden biri olan halvet kavramı etraflıca incelenecektir. Halvet olgusunun tasavvuf literatüründeki görünürlüğüne diğer kavramlara nispeten geç olmasına karşılık nasıl kısa bir zaman içerisinde temellendirilerek tasavvufî bir eğitim yöntemi ve uygulamasına dönüştüğü, *Müzekki'n-nüfûs* ve Kâdiriye geleneği bağlamında tartışılacaktır. Ayrıca Kâdiriye tarikatının bir kolu olan Eşrefiyye kendisine nispet edilerek tarikatın ikinci piri kabul edilen Eşrefoğlu'nun söz konusu eserinde yer alan halvet anlayışının Kâdirî gelenekle örtüşen tarafları incelenecektir. Aynı zamanda Bayrâmiyye'de mânevî eğitim tecrübesine sahip müellifin Kâdiriye'deki halvet geleneğine katkı sunan yönleri açığa çıkarılmaya gayret edilecektir. Bu amaç doğrultusunda çalışmada dokümantasyon tekniği ve kavram analizi yöntemine başvurulmuştur. Öncelikle tasavvufî bir eğitim yöntemi olarak halvet kavramı incelenecek, ardından

Balkanlar'a Halvetilik Sempozyumu 2 (Ohrid, 2016), 56-65. Bu çalışmalarla birlikte halvetin yalnızca kavramsal değerine değil tasavvufî bir eğitim metodu olması yönüyle eğitimsel yönüne de vurgu yapılmıştır. Mahmud Esad Erkaya ise halveti mânevî bir eğitim metodu olarak ele aldığı eserinde halvet metodunu Peygamberler tarihinden başlayarak sahabelerin hayatlarından örneklerle tespit etmiş, ardından tasavvuf tarihinde halvet metodunun kavramsal ve uygulamalı olarak nasıl yer bulduğuna değinmiş ve son olarak halvet metodunun çeşitli tarikatlarda nasıl temayüz ettiğini incelemiştir. bk. Mahmud Esad Erkaya, *Manevî Eğitim Metodu Olarak Halvet* (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2019). Erkaya'nın bir diğer çalışmasında ise Eşrefiyye ve Bayrâmiyye'de halvet metodunun farklılaşan ve benzeşen tarafları tespit edilmiştir. bk. Mahmud Esad Erkaya, "Bayramiyye ve Eşrefiyye'de Halvet", *Uluslararası Hacı Bayrâm-ı Velî Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, ed. Ahmet Cahid Haksever (Ankara: Kalem Vakfı Yayınları, 2016), 1/635-649. Halvet kavramına ilişkin yapılmış tezler arasında İbn Arabî öncesi halvet ve uzlet konusunu inceleyen Necdet Tosun'un tezi göze çarpmaktadır. bk. Necdet Tosun, *İbn Arabî Öncesi Tasavvufî Halvet ve Uzlet* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995). Halveti kavramsal bazda ele alarak tasavvuf düşüncesinde halvetle ilişkili olabilecek farklı kavramlarla birlikte halvetin nefis terbiyesindeki yerine değinerek bazı sufilerin hayatlarından halvet uygulamalarına örnekler veren Esra Numanoğlu'nun Yüksek Lisans tezi halvet kavramının nefis terbiyesi ile ilişkili ele alındığı bir çalışma örneğidir. bk. Esra Numanoğlu, *Tasavvuf Düşüncesinde Bir Nefs Terbiye Metodu Olarak Halvet* (Bingöl: Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021). Halveti, Mevlevî geleneği ve hususiyetle Tahir Olgun bağlamında inceleyen bir diğer tez çalışması daha mevcuttur. bk. Kadriye Demir, *Tasavvufî Düşüncede Halvet ve Çile "Mevlevî Çilesi Tahir Olgun Örneği"* (Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022).

Kâdiriyye geleneğinde halvet uygulamasının yeri açığa çıkarılacak ve son olarak *Müzekki'n-nüfûs*'ta halvet uygulamasının nasıl sistematize edildiği detaylıca incelenerek Rûmî'nin halvet uygulamasında önemle üzerinde durduğu niyet, riyâdan arınma, râbîta ve zikrullahla meşgûliyet konularına ayrı başlıklar altında yer verilecektir.

1. Tasavvufî Bir Eğitim Metodu Olarak Halvet

Halvet, sözlükte “baş başa, yalnız kalmak”⁹ anlamlarına gelmektedir. Bir tasavvuf kavramı olarak günahlardan korunmak, nefsin arzularını denetim altına almak ve ibadet hayatını yoğunlaştırmak amacıyla belirli bir süre insanlardan uzak kalarak Allah Teâlâ ile baş başa bulunmak manasını barındırmaktadır. Tasavvufta halvet, kulun dikkatini bütünüyle Allah Teâlâ'ya yöneltmesini ve dünyevî meşgûliyetlerden uzaklaşmasını amaçlayan bir eğitim sürecidir. Bu süreçte mürid, şeyhinin gözetiminde belirli zikirler, riyâzet uygulamaları ve ibadetlerle meşgul olmak üzere dış dünyadan tecrit edilmiş bir mekâna çekilir. Böylece sâlikin nefsinin disiplin altına alması, geçici arzuların etkisinden kurtulması ve mânevî olgunluğa erişmesi hedeflenir. Sâlik halvette kendini tamamıyla Allah Teâlâ'ya verir, O'ndan başka her şeyden uzaklaşır. Böylelikle sâlikin geçici tutkularından kurtulmayı gerçekleştirmesi beklenir. Halvet, düşüncenin bütünüyle Allah Teâlâ'ya odaklanmasını sağlar. Halvetteki amaç, kalbi dünyevî her şeyden arındırarak o özel yeri Allah Teâlâ gönül evini Allah Teâlâ'dan gayrı her şeyden arındırarak Allah Teâlâ'ya has kılmaktır. Nitekim halvete giren kişi bir çeşit riyâzet halinde olup tüm duyu organlarını dış dünyaya kapatırken kalbini Allah Teâlâ'ya açmıştır.¹⁰

9 Râgıb el-İsfahânî, *Müfredât: Kur'an Kavramları Sözlüğü*, çev. Mustafa Yıldız (İstanbul: Çıra Yayınları, 2017), “h-l-e”, 361.

10 Süleyman Uludağ, “Halvet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/386-387; Seyyid eş-Şerîf el-Cürçânî, *Arapça-Türkçe Terimler Sözlüğü (Ta'rifât)* (İstanbul: Bahar Yayınları, 1997), “Halvet”, 99; Abdürrezzak el-Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, çev. Ekrem Demirli (İstanbul: İz Yayıncılık, 2004), “Halvet”, 234; Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü* (İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları, 2009), “Halvet”, 249; Öncel Demirdağ, “Riyâzet Eğitimi ile Gerçekleşen Mânevî Olgunluk”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 11/1 (2011), 89; Mustafa Kara, *Eşrefoğlu Rûmî* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995), 58; Mekki, *Kalplerin Azığı (Kütü'l-Kulûb)*, 392; Mustafa Aşkar, “Bir Türk Tarikatı Olarak Halvetiyye'nin Tarihi Gelişimi ve Halvetiyye Silsilesinin Tahlili”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39/1 (01 Haziran 1999), 536-537.

İlk dönem tasavvuf kaynaklarında halvet kavramının çoğunlukla uzletle birlikte ele alındığı görülmektedir. Her ne kadar bu iki kavram yakın anlamlar taşısa da uzlet daha genel, halvet ise daha özel bir muhtevaya sahiptir. Nitekim uzlet, herhangi bir süre sınırlanmasına bağlı olmaksızın insanlardan uzak durmayı ve toplumdan ayrılmış bir hayat sürmeyi ifade ederken, halvet belirli bir süreyle sınırlandırılmış mânevî bir inziva uygulamasını ifade etmektedir.¹¹ Bu bakımdan uzlette insanlardan uzaklaşma ön planda iken, halvette Allah Teâlâ ile baş başa kalma ve mânevî yoğunlaşma amacı daha belirgin bir şekilde öne çıkmaktadır.

Halvet, bir yönüyle kalbin halktan inktâ etmesi, yani kişinin kalben insanlarla olan bağını keserek bütünüyle Allah Teâlâ'ya yönelmesi anlamına gelmektedir. Bu anlayışa göre kişi, gönlüyle halktan ve onların meşguliyetlerinden uzaklaştığında, insanlara ilişkin düşünce ve ilgiler kalbine nüfuz edemez. Böyle bir kimse, insanların arasında bulunsa dahi mânen yalnız sayılır. Tasavvuf literatüründe bu durum “halvet der-encümen” veya “celvette halvet” şeklinde ifade edilmiş ve yüksek bir mânevî makam olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, halvetteyken dahi kalbin nefsten tümüyle arındırılması mümkün olmayabilir. Buna mukabil halkın içinde iken de kalbi arındırarak yalnızlık halinin yaşanması mümkün olabilir. Allah'la yakınlık hâli, “Kuluna Allah kâfi değil midir?”¹² hitabı ile ilişkilendirilerek değerlendirilecek olursa, insanlarla ünsiyet kurulmasının Allah'la yakınlık kurmaya engel teşkil edebileceği anlaşılabilir.¹³

11 Aşkar, “Bir Türk Tarikatı Olarak Halvetiyye'nin Tarihi Gelişimi ve Halvetiyye Silsilesinin Tahlili”, 536; Ahmet Cahid Haksever, *Tasavvufu Anlama Kılavuzu* (Ankara: Otto Yayınları, 2017), 46. Veli kimselerin zarûret dışında insanlara karışması zillet, yalnızlığı tercih etmesi ise izzet olarak nitelendirilmiştir. Birçok veli yalnızlığı tercih etmiştir. Mânevî yola istidadı olan kimselerin yalnızlığı sevdiği belirtilmiştir. Halktan ayrı olan bir kalp, ağyar ve mâsivâyî düşünmekten kurtulur, bütün hallerinde halktan ümit keserek hepsinin afetlerinden selâmete erecek onların tümünden yüz çevirir. Dolayısıyla selâmet yalnızlıktadır, denilmiştir. bk. Mekki, *Kalplerin Azığı* (Kütü'l-Kulûb), 393; Hücvirî, *Hakikat Bilgisi (Keşfu'l-Mahcûb)*, çev. Süleyman Uludağ (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1982), 177.

12 *Kur'ân Yolu* (Erişim 15 Ocak 2026), ez-Zümer, 39/36.

13 Hücvirî, *Hakikat Bilgisi (Keşfu'l-Mahcûb)*, 158, 177-178. İnsan toplum içerisinde yaşamının bir gereği olarak dünyevîleşme temâyülü içerisindedir. Ancak dünya hayatına ya da toplumsal hayata ölçüsüzce kapılması, insan için zararlı olabilmektedir. Dolayısıyla dünyadaki başlıca gayesi Allah'ı bilmek, bulmak ve O'na ibadet etmek olan insanın dünya ve toplum hayatına iştirak etmeden önce belli bir eğitim ve düzene tabi tutulması gerekmektedir. Yahut da dünyevî/toplumsal hayatında zaman zaman aksaklıklar, bozulmalar yaşaması muhtemel olan insanın, bu ilişkilere ve kendisine çeki düzen verebilmesi için bir müddet toplumdan uzaklaşması, yalnız kalması gerekecektir. Tasavvufî bir eğitim metodu olarak halvet insanın gerek toplumsal

Halvet, siddıkların ve ihlâs sahiplerinin özelliklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Sûfilere göre insanlarla az görüşmek kalbin ilacıdır; Allah Teâlâ dünya ve ahiret hayırları verilmiş kâmil kişilere yalnızlığı sevdirebilir ve onu günahlardan kurtarıp, ibadetin yüceliğine ulaştırır. Nefs tabiatı gereği halvete meyletmez; aksine insanlarla birlikte olmayı ve dış dünyaya yönelmeyi tercih eder. Ancak nefsinin hoşlanmamasına rağmen halvete giren ve bu süreçte riyâzete katlanan kişi, zamanla halvetten lezzet almaya başlar.¹⁴

Halvet, kimi zaman çile veya erbain kavramlarıyla da ifade edilmiştir. Farsçada “çihil”, Arapçada ise “erbain” kelimesi kırk anlamına gelmekte olup her iki terim de halvet manasında kullanılmaktadır. Halvet ve çilenin kırk gün olarak uygulanmasının dayanağı, “*Mûsâ'ya otuz gece vade verip sonra buna on gece daha kattık; böylece Rabbinin tayin ettiği müddet kırk geceye tamamlandı.*”¹⁵ âyetinde ifade edildiği üzere Hz. Mûsâ'nın Sina Dağı'nda kırk gün boyunca kalmış olmasıdır. Hz. Mûsâ'yı Allah Teâlâ ile konuşmaya hazırlayan bu tecrübe, tasavvuf geleneğinde hem halvet uygulamasının hem de süresinin meşruiyetine delil olarak gösterilmektedir. Bir başka görüşe göre ise, insanın anne rahmindeki gelişim safhalarının kırkar günlük dönemler halinde gerçekleşmesi sebebiyle halvetin süresi kırk gündür.¹⁶

ilişkilerini gerekse de psikolojik sağlığını yeniden düzenlemeyi sağlamaktadır. bk. Dilaver Gürer, *Abdülkâdir Geylânî Hayatı, Eserleri, Görüşleri* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2011), 255-256. 14 Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, 197-200; Ebû Nasr es-Serrâc, *İslam Tasavvufu (el-Lüma')*, çev. Hasan Kâmil Yılmaz (İstanbul: Erkam Yayınları, 2016), 253; Sühreverdi, *Tasavvufun Esasları (Avârifü'l-Maârif)*, 266-267; Aşkar, “Bir Türk Tarikatı Olarak Halvetiyye'nin Tarihi Gelişimi ve Halvetiyye Silsilesinin Tahlili”, 536-537.

15 A'râf, 7/142.

16 Aşkar, “Bir Türk Tarikatı Olarak Halvetiyye'nin Tarihi Gelişimi ve Halvetiyye Silsilesinin Tahlili”, 536; Sühreverdi, *Tasavvufun Esasları (Avârifü'l-Maârif)*, 263-264. Kırk gün boyunca ihlâsla ve riyâzete nefsini kontrol ederek Allah Teâlâ'ya bütünüyle yönelen kimseye ilm-i ledün kapıları açıldığı belirtilir. Halvetin süresinin kırk gün olarak tayin edilmesinde birtakım hikmetlerin olduğu ifade edilebilir. Allah Teâlâ'nın Hz. Âdem'i topraktan yaratmayı murad ettiği vakit, Hz. Âdem'in çamurunun mayalanması için de kırk gün kadar bir süre tayin buyurduğu rivayet edilmiştir. Hz. Âdem'in topraktan yaratılmış olması ve toprağının kırk gün süreyle yoğunlaşmış olması, onu ilâhî huzurdan kırk perde uzaklaştırmak içindir. Zira Hz. Âdem, yani insan hem ahireti hem de dünyayı mamur etmek için, yeryüzünün halifesi olarak yaratılmıştır. Her hicab, Hz. Âdem'in dünyayı imar etmeye salahiyet kazanması için ve kurb makamlarından perdelenmek içindir. Böylesi bir perdelenmenin, dünyanın da imar edilmesi için kaçınılmaz olduğu ifade edilmiştir. Âdemoğlunun da içinde bulunduğu hicabdan kurtulmak için kendisini Allah Teâlâ'ya ibadete vererek, her şeyiyle O'na yönelmesi gerekmektedir. Perdeler aralanınca, tüm ilimlerin kaynağı olan ilâhî huzura, yani kurb menziline ulaşılır. Erbain tamamlanınca

Sûfîlerin halvete delil olarak gösterdikleri hususlardan biri de Hz. Peygamber'in nübüvveti öncesinde Nur Dağı'ndaki Hira Mağarası'nda inzivaya çekilmesi, nübüvveti sonrasında ise Ramazan'ın son on gününde itikâfa girmesidir. Hz. Peygamber, kendisine vahiy gelmeden önce sık sık Hira Mağarası'na çekilmiş, burada Hz. İbrâhim'in dini üzere ibadet etmiş ve bir hafta ile bir ay arasında değişen sürelerle inzivaya çekilmiştir. Esasında her peygamber kendisine bu kutlu görev verilmeden önce hazırlık yapmış ve Allah Teâlâ ile baş başa kalmıştır. Ayrıca Hz. Dâvûd'un bir hataya düştüğünde Rabbinden mağfîret erişinceye kadar kırk gün ve kırk gece secde hâlinde niyazda bulunduğu rivayet edilmektedir.¹⁷

Halvetin süresinin kırk gün olmasına delil gösterilen bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in "Kim kırk gün boyunca Allah rızası için ihlasla amel ederse hikmet pınarları kalbinden diline dökülür."¹⁸ sözü ile bütün ilimlerin kaynağı ve çıkış yeri olarak kabul edilen kalbe işaret edilmiştir. Tasavvufî anlayışa göre kalbin ruha bakan bir yönü bulunmaktadır. Bu yönü sayesinde halvette bulunan kişinin âlem-i gayba dair birtakım müşâhedelere mazhar olduğu, kalbinde tecelli eden hikmetlerin de diline yansıdığı ifade edilmektedir.¹⁹

Halvetin maksadına uygun bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için birtakım şartlar mevcuttur. Bunların ilki halvetin şeriata ve sünnet-i seniyyeye uygun yapılması gerekliliğidir. Ayrıca halvete niyet eden kişinin, bu uygulama sayesinde kendisini insanların kötülüklerinden koruduğuna değil, aksine insanları kendi zararından muhafaza ettiğine inanması gerekir. Halvetin bir diğer şartı ise halvete girmeden önce nefsi yalnızlığa alıştırmak ve onunla mücâhede etmektir. Böylece kişi mücâhede neticesinde arınmış bir nefis ve duru bir zihin ile halvete girmiş olur.²⁰ Esasen

bütün hicablar ortadan kalkar, ilim ve marifete ulaşılır. bk. Sühreverdî, *Tasavvufun Esasları (Avârifü'l-Maârif)*, 264-265.

17 Sühreverdî, *Tasavvufun Esasları (Avârifü'l-Maârif)*, 409; Haksever, *Tasavvufu Anlama Kılavuzu*, 46-47; Aşkar, "Bir Türk Tarikatı Olarak Halvetiyye'nin Tarihi Gelişimi ve Halvetiyye Silsilesinin Tahlihi", 536; Suad el-Hakim, *İbnü'l Arabî Sözlüğü*, çev. Ekrem Demirli (İstanbul: Kabaıcı Yayınevi, 2005), "Tahalli/Halvet", 594; Cavit Sunar, *Ana Hatlarıyla İslam Tasavvufu Tarihi* (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1978), 10.

18 İsmail b. Muhammed el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ Halk Arasındaki Rivayetlerin İlmî Değeri*, çev. Mustafa Genç (İstanbul: Beka Yayıncılık, 2019), 3/539 (No.2361).

19 Sühreverdî, *Tasavvufun Esasları (Avârifü'l-Maârif)*, 265, 279.

20 Demirdaş, "Tasavvuf Tarihinde Halvet ve Halvetin Mânevî Eğitimdeki Rolü", 136; Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, 197-200; Suad el-Hakim, *İbnü'l Arabî Sözlüğü*, "Tahalli/Halvet", 594.

mürîd, kendi iradesiyle seyrü sülûk yoluna girmiş, fakat henüz hâl ve makamlara ulaşmamış kişidir. Mürşid ise kulu Allah Teâlâ'ya, Allah Teâlâ'yı kula sevdirmek isteyen kişidir.²¹ Bu bağlamda halvet kulun Allah Teâlâ ile doğrudan irtibat kurduğu, muhabbete dayalı, özel bir mânevî eğitim metodu olarak telakki edilebilir.

2. Kâdiriyye Tarikatında Halvet Uygulamasının Önemi

Eşrefoğlu Rûmî'nin halvet uygulamasına yönelik görüşlerini incelemeden önce Kâdiriyye tarikatının kurucusu Abdülkâdir-i Geylânî'nin halvet anlayışına değinmek yerinde olacaktır. Geylânî'ye göre tasavvufî bilgiye nail olmanın yolu mücâhededen geçmektedir. Kendisi de bizzat insanlardan uzak kalmak, az uyumak, konuşmamak/susmak gibi nefse ağır gelecek birtakım uygulamalar ile nefisle mücâhede yolunu seçmiş, böylelikle geçmiş peygamberlerin ve Allah dostlarının sünnetini takip etmiştir. Nitekim ona göre Hz. Mûsâ, Firavun'un memleketinden kaçınca maruz kaldığı açlık, susuzluk ve gurbet gibi sıkıntılara sabretmiş ve böylece kurbiyet makamına erişmiştir. Benzer şekilde Hz. İsâ da küçük su birikintilerinden su içmiş, çöllerde yetişen otlardan beslenmiş ve mağaralara sığınarak yaşamıştır. Geylânî'ye göre inançlı bir kimse de böyle yapar ve böylelikle bu dünyada iken hakikatten nasibini alır ve “elest bezm”indeki aslî haline dönerek kalbi Allah ile beraber olur.²²

Halvet, şeriata ve Hz. Peygamber'in sünnetine uygun bir tarzda yapılırsa kalbi nurlandırır, dünyaya karşı arzuları azaltır, zikrin, namazın ve her türlü ibadetlerin ihlâsla yapılmasını sağlar. Şeriata ve sünnet-i seniyyeye uygun bir şekilde yapılmayan halvet ise Allah'a yaklaştırmaz, uzaklaştırır. Böylesine bir halvet ile halvetin maksadı yerine getirilmemiş olur. Sûfiler, halvetten maksadın keramet değil, Hakk'a vusûl olduğunu belirtmişlerdir. bk. Sühreverdî, *Tasavvufun Esasları (Avârifu'l-Maârif)*, 271.

21 Serrâc, *İslam Tasavvufu (el-Lüma)*, 401; Öncel Demirdağ, “Ahmed Ziyâüddin Gümüşhanevî'ye Göre Mürîd-Mürşid İlişkinin Boyutları”, *I. Uluslararası Ahmed Ziyâüddin Gümüşhanevî Sempozyumu*, ed. İhsan Günaydın vd. (Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, 2016), 1/324.

22 Abdülkâdir-i Geylânî, *Fethu'r-Rabbânî* (Beyrut: Dâru'r-Reyyân et-Türâs, ts.), 140, 258; Adalet Çakır, *Mehmed Rifat Efendi'nin Nefhatü'r-Riyâzi'l-Âliye'sinde Abdülkâdir-i Geylânî ve Kâdirilik* (İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi, 2021), 1/91-92; Güner, *Abdülkâdir Geylânî Hayatı, Eserleri, Görüşleri*, 247-248. Abdülkâdir Geylânî'ye göre “seçilmiş” olma vasfını edinebilmek için bir müddet halktan uzak kalmak gerekmektedir. Böylelikle şu ayette belirtilen kimselerden olmak mümkün olabilecektir: “Onlar bizim indimizde mustafa (temizlenmiş, seçilmiş) kimselerden ve ahyârlardanlardır.” (Sâd, 38/47); bk. Geylânî, *Fethu'r-Rabbânî*, 61.

Geylânî'ye göre halvetin hem zâhirî hem de bâtinî bir boyutu bulunmaktadır. Halvetin zâhirî anlamı, kişinin sahip olduğu kötü ahlâk sebebiyle çevresine zarar vermemesi ve nefsinin alışkanlık hâline getirdiği arzularını dizginleyebilmesi amacıyla kendisini belirli bir mekâna çekmesi yahut da insanlardan uzaklaşmasıdır. Halvetin bâtinî anlamı ise kişinin kalbini, nefsânî veya şeytânî kaynaklı düşüncelerden korumasıdır. Bu kapsamda yeme, içme, giyinme ve evlat sevgisi gibi dünyevî meşgalelerin kalbe hâkim hâle gelmesine engel olmak halvetin bâtinî yönünü oluşturmaktadır. Bunun yanında ahlâkî zaafardan arınmak da halvetin bâtinî boyutunun bir parçasıdır.²³ Geylânî'ye göre yalnızlık, kötü bir dostun beraberliğinden daha hayırlıdır. Ancak halvet zâhirî anlamda yalnız kalmaktan ibaret olmamalıdır. Kişi, nefsinin heva ve heveslerinden arınmadığı müddetçe halvette olmak kendisine fayda sağlamayacaktır.²⁴

Geylânî, uzlete çekilebilmek ya da halvete girebilmek için asgari düzeyde ilmiyal bilgisine sahip olmak gerektiğini, ancak bu şartın yerine getirilmesi hâlinde halvete girmenin kişiye fayda sağlayacağını belirtmiştir. Bu şart yerine getirilmeksizin, bilgisizlikle ve bu uygulamaların inceliklerine vakıf olmadan yapılacak halvet ya da uzlet, kişiye ancak sıkıntı ve yük kazandıracaktır. Dolayısıyla uzlete çekilmenin ya da halvete girmenin en önemli şartı, zâhirî ilimlerde belli bir seviyeye ulaşmaktır. Özellikle fıkıh bilgisine sahip olmak yahut bu ilmi bilen bir kimsenin nezaretinde bu uygulamaları yerine getirmek gerekmektedir.²⁵

Hz. Peygamber, "Önce ilim öğren, sonra uzlete çekil"²⁶ hadisiyle zâhirî ilimlerin tahsil edilmesinin ardından bâtinî ilimlere yönelinmesini tavsiye etmiştir. Geylânî'ye göre zâhir ilmi zâhiri, bâtin ilmi de bâtinî aydınlattır. Bu sebeple kişi öncelikle zâhirî ilimlerin hükümleriyle amel etmelidir. Zira bu ameller, onu henüz bilmediği ilimlerin gerektirdiği amellere sevk eder. Bâtin ilmi ise kul ile Rabbi arasında bir nur mesabesindedir. Bu ilimle amel etmek, kulun Allah'a giden yolda ilerlemesini kolaylaştırır ve O'na yakınlaşmasının önündeki engelleri kaldırır.²⁷

23 Abdülkâdir-i Geylânî, *Sırru'l-esrâr*, çev. Abdülkadir Akçiçek (İstanbul: Rahmet Yayınları, 1964), 76-78.

24 Erkaya, *Manevi Eğitim Metodu Olarak Halvet*, 174.

25 Geylânî, *Fethu'r-Rabbânî*, 290-291, akt. Güreer, *Abdülkâdir Geylânî Hayatı, Eserleri, Görüşleri*, 256.

26 Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ Halk Arasındaki Rivayetlerin İlmî Değeri*, 2/179 (No.1003).

27 Geylânî, *Fethu'r-Rabbânî*, 63, akt. Güreer, *Abdülkâdir Geylânî Hayatı, Eserleri, Görüşleri*, 257.

Geylânî'ye göre halvethâne son derece karanlık ve dar bir mekân olmalıdır. Halvet süresinde sâlikin beş vakit namazın dışında nafîle namaz kılması gerekmemektedir. Sâlik ancak Cuma namazına iştirak etmek amacıyla halvetten çıkabilir. Ayrıca sâlikin günde yalnızca bir öğün yemek yemesi uygun görülmüştür. Bu öğünün çorba ve arpa ekmeğinden oluşması tavsiye edilirken, otuz günün ardından buna badem yağı ve pirinçten yapılan bulamaç ilave edilmesi önerilmiştir.²⁸

Sonuç olarak Kâdiriyye'de halvetin belli başlı ilke ve şartları olan sistemli bir uygulama metodu olduğu söylenebilir.²⁹ Bu şartlardan bir tanesi de halvete şeyhin izni ile girilmesi gerekliliğidir. Nitekim Eşrefoğlu Rûmî de Kâdiriyye usûl ve âdâbını derç ettiği Tarikatnâme adlı eserinde mürşidsiz halvetin yasak olduğunu belirtmiş ve mürşid olmaksızın girilecek halvetin ancak şeytânî olduğunu ifade etmiştir. Yine bir kimse mürşidi olmaksızın halvet, mücâhede ve riyâzet etse, onun mürşidi şeytan olur, denilmiştir.³⁰

3. Eşrefoğlu Rûmî'nin Müzekki'n-Nüfus İsimli Eserinde Halvet Kavramı

Rûmî'ye göre halktan uzaklaşmayan kişi, dilini, gözünü, karnını ve diğer âzâlarını koruyamaz. Zira halkın arasına karışmak, bu organların şerre yönelmesine zemin hazırlamaktadır. Riyâ, gıybet, yalan, nifak ve haset gibi kötü huylar da insanların içine karışmanın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple kişinin selâmette kalabilmesi için bütün azalarını muhafaza etmesi gerekir. Rûmî'ye göre böyle bir muhafaza ancak halvetle mümkündür. Halkın arasına katılan kişinin Allah Teâlâ'ya isyan etmemesi için insanlardan gelebilecek kötülöklere muhalefet etmesi gerekir. Ancak halka muhalefet eden kişi, onların düşmanlığına maruz kalabilir. Böyle bir durumda ise sabretmekte zorlanabilir, incinebilir ve insanların eziyetlerine katlanmakta güçlük çekebilir. Rûmî'ye göre bu tür sıkıntılardan kurtuluşun yolu uzlettir. Nitekim o, talebelerine bütün meşâyihin halktan

28 Çakır, *Mehmed Rifat Efendi'nin Nefhatü'r-Riyâzi'l-Âliye'sinde Abdülkâdir-i Geylânî ve Kâdirilik*, 2/675. Halvette yiyeceklerin helâl olmasının esas olduğu, helâl yemenin de ancak malda ve vücutta Allah Teâlâ'nın hakkını yerine getirmekle gerçekleşebileceği ifade edilmiştir. Nitekim sûfiler, halvetteki kişinin yiyeceği açlık, dostluğu yalnızlık, konuşması da dua ve yakarış olmalıdır, demişlerdir. Kuşeyri, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, 197-200.

29 Erkaya, *Manevi Eğitim Metodu Olarak Halvet*, 180.

30 Eşrefoğlu Rûmî, *Tarikatnâme Kâdiriyye Usûl ve Âdâbı*, 57, 68.

uzaklaşma hususunda ittifak ettiğini belirtmiş; Hak'tan mahrum kalmak istemeyenlerin de bu nasihatlere uymaları gerektiğini öğütlemiştir.³¹

Rûmî, halvet için seçilen mekânın karanlık ve son derece dar olması gerektiğini, içerisinde ancak namaz kılınabilecek kadar yer bulunmasının yeterli olduğunu belirtmektedir.³² Rûmî'nin halvet anlayışı ve uygulamanın âdâbına dair aktardıkları genel olarak Kâdiriyye usûl ve erkânını yansıtmakla birlikte, onun tarif ettiği halvethânenin Hacı Bayrâm-ı Velî Camii'nde bulunan çilehaneyle büyük ölçüde örtüştüğü görülmektedir. Nitekim Eşrefiyye'de uygulanan halvet usûlünün, Bayramiyye'deki halvet anlayışıyla önemli benzerlikler taşıdığı anlaşılmaktadır. Bu durum, Rûmî'nin uzun yıllar Hacı Bayrâm-ı Velî'nin yanında bulunarak ondan istifade etmiş olması ile açıklanabilir.³³ Öte yandan Rûmî'nin bizzat halvete girerek mânevî seyrini sürdürmesi ve Müzekki'n-Nüfus'ta halvet ve uzlet konularına geniş yer vermesi, kendisine nispet edilen Eşrefiyye'nin Bayrâmî izler taşıdığını ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra söz konusu hususlar, Eşrefiyye geleneğinde halvet uygulamasına verilen önemi de açıkça göstermektedir.³⁴

Rûmî'ye göre halvette bulunan kişi mümkün olduğunca uyumamalıdır. Oturduğu yerde biraz kestirebilir, ancak basiret gözünün açık olmasına gayret etmelidir. Halvetteki dervişin yemeği mürşid tarafından belirlenir ve bu hususta ölçülü olunması esastır.³⁵ Eşrefoğlu'nun özellikle halvette bulunan müridin yeme ve uyku konusunda azla yetinmesi gerektiğini vurgulaması ve halvethâneyi dar bir mekân olarak tasvir etmesi, onun halvet anlayışının Geylânî'nin görüşleriyle büyük ölçüde paralellik arz ettiğini göstermektedir.

Halvete girmek isteyen kişi, öncelikle hem halvet yeri ve hem de halvete girmek için şeyhinden izin almalıdır. Ardından eş dostla helalleşmeli ve varsa borçlarını ödemelidir. Daha sonra gusledip iki rekât namaz kılmalı ve besmele ile şu duayı okuyarak halvethâneye girmelidir: “*De ki: Ey Rabbim! Beni mübarek bir konakta konuklandır. Çünkü sen konuklandırılanların en hayırlısıdır.*”³⁶ Bunun ardından yine iki rekât namaz kılarak

31 Eşrefoğlu Rûmî, *Müzekki'n-Nüfus* (İstanbul: Arslan Yayınları, 1976), 363-365.

32 Eşrefoğlu Rûmî, *Müzekki'n-Nüfus*, 479.

33 Erkaya, “Bayramiyye ve Eşrefiyye’de Halvet”, 1/642-644.

34 Erkaya, *Manevi Eğitim Metodu Olarak Halvet*, 354.

35 Eşrefoğlu Rûmî, *Müzekki'n-Nüfus*, 481.

36 el-Mü'minün, 23/29.

Hız. Peygamber'den ve bütün meşâyih'ten istimdat talebinde bulunmalıdır. Rûmî'ye göre halvete giren mürid adeta mezara girer gibi halvethâneye girmelidir. Bu süreçte dilini ve gönlünü dünyevî meşgalelerden uzak tutmalı, gönlünü yalnız zikre yöneltmeli, Allah Teâlâ'nın daima kendisiyle beraber olduğunu tefekkür etmeli ve gerçekte yalnız olmadığının idraki içerisinde bulunmalıdır.³⁷

Müzekki'n-Nüfus'ta halvet uygulaması ve âdâbına dair bazı hususların özellikle öne çıkarıldığı görülmektedir. Bunlar halvet uygulamasında niyetin önemi, halvetin riyâdan arınmadaki rolü, halvet sürecinde râbitanın gerekliliği ve zikrullahla meşguliyet olarak sıralanabilir. Söz konusu hususların birkaç başlık altında incelenmesi yerinde olacaktır. Bu doğrultuda Rûmî'nin halvete girecek kişiler için önemli gördüğü konulardan biri niyettir. Nitekim tasavvufî hayatta niyet, ibadetlerin mahiyetini belirleyen temel bir ölçüt olarak kabul edilmektedir.

3.1. Niyet

Halvette niyetin önemini özellikle vurgulayan Rûmî, halvet kavramı yerine zaman zaman daha genel bir anlam taşıyan "uzlet" terimini kullanmayı tercih etmiştir. Bu bağlamda kişinin niyetini göz önünde bulundurarak uzleti Rahmânî ve şeytânî olmak üzere iki kısma ayırmıştır. Buna göre uzlet, kişinin nefsini kontrol altına alması, kendi kusurlarıyla meşgul olması ve insanların onun şerrinden emin olmalarını amaçlaması hâlinde Rahmânî bir nitelik taşır. Buna karşılık yalnızca insanların kötülüklerinden korunmak amacıyla inzivaya çekilmek ve kendisini onların şerrinden uzak tutmayı hedeflemek şeytânî bir uzlet olarak değerlendirilmiştir. Rûmî'ye göre Rahmânî uzletin temel amacı, nefsi kontrol altına alıp terbiye etmektir. Nitekim insanları kötü ve bozguncu, kendisini ise hayır üzere görerek onlardan uzaklaşmak ve bu niyetle halvete çekilmek şeytânî bir tavidir.³⁸

Eşrefoğlu, Rahmânî uzleti kendi içerisinde avâmın, havâssın ve havâssu'l-havâssın uzleti olmak üzere üç mertebeye ayırmıştır. Ona göre Rahmânî uzletin temel şartı, kişinin kendi nefsinin hor görünürken, insanlara izzet nazarıyla bakmasıdır. Bu sebeple mürid, nefsinin kınayarak halvete çekilmeli

³⁷ Eşrefoğlu Rûmî, *Müzekki'n-Nüfus*, 479.

³⁸ Eşrefoğlu Rûmî, *Müzekki'n-Nüfus*, 367.

ve hiç kimsenin kendi eliyle veya diliyle zarar görmemesini arzulamalıdır.³⁹ Rûmî bu yönde bir niyeti, avâmın uzleti olarak değerlendirmiştir. İkinci merteye havâsın uzleti olup Eşrefoğlu tarafından “uzlet-i hâs” şeklinde isimlendirilmiştir. Bu mertebede kişinin beşerî sıfatlardan uzaklaşması, dünyevî lezzetlerle bağını zayıflatması, Hak’tan başka her şeyden yüz çevirmesi gerekmektedir. Eşrefoğlu, uzlet-i hâssı açıklarken tevhid anlayışına işaret ederek “Hakkın visâlinin mâna halvethânesine varıp ulaşmak gerektir. Orada dilsiz, gönülsüz ve cansız dolaşmak lazımdır” demiştir.⁴⁰

Öte yandan Eşrefoğlu, kendilerini tâlip olarak gösteren ve uzlet ile halvet ehli geçinen bazı kimseleri de eleştirmiştir. Onları bîçare, yalancı ve riyâkâr olarak nitelendiren müellife göre bu kişiler, nefslerinin şehvetine yenik düşmüş ve amellerinde ihlâsı gerçekleştirememişlerdir. Dolayısıyla ehl-i uzlet olduklarını ileri sürseler bile iddialarında samimi olmadıkları için avâmın uzletine dahi yaklaşamamışlardır.⁴¹

3.2. Riyâdan Arınma

Rûmî’ye göre halvetin önemli faydalarından biri, kişiyi riyâdan korumasıdır. Zira ona göre riyâ seyrü sülûk yolundaki engellerin önde gelenlerinden birisidir. Riyâ, kişideki din ve imanı hedef alır, ihlâs ve sadakatini çalarak onun manevi kazanımlarını boşa çıkarır. Eşrefoğlu’na göre riyâ, dünyayı sevmekten kaynaklanmaktadır. Buna karşılık samimi bir niyetle gerçekleştirilen halvet ile kul dünyadan ve dünya ile ilgili arzu edilen şeylerden uzaklaşır. Böylece şeytanın amellere nüfuz etme imkânı azalır ve kişi riyâdan korunmuş olur. Riyâdan uzaklaşan kul ise, ibadetlerinde “ihlâs”ı gerçekleştirme imkânı bulur. İhlâs, kulun bütün fiillerini yalnızca Hakk’ın rızasını gözeterek yerine getirmesidir. Bu sebeple ihlâs sahibi olmak isteyen kişi, günahlarını gizlediği gibi amellerini de gizli tutmalıdır.⁴²

Rûmî’ye göre Allah Teâlâ’nın kuldân muradı, ihlâsla yerine getirilen, şeytanın ve riyânın müdahalesinden uzak, sadece ilâhî rızayı hedefleyen amellerdir. Nitekim âyette “*Artık her kim rabbine kavuşmayı bekliyorsa dünya ve âhirete yararlı iş yapсын ve rabbine ibadette hiçbir şeyi ortak koşmasın.*”⁴³ buyurulmuştur. Eşrefoğlu’na göre amellerin gayesi ne cennet

39 Eşrefoğlu Rûmî, *Müzekki’n-Nüfus*, 367-368.

40 Eşrefoğlu Rûmî, *Müzekki’n-Nüfus*, 368.

41 Eşrefoğlu Rûmî, *Müzekki’n-Nüfus*, 368.

42 Eşrefoğlu Rûmî, *Müzekki’n-Nüfus*, 369-371.

43 el-Kehf, 18/110.

nimetlerine ulaşmak ne de cehennem azabından kurtulmaktır. Tüm amellerin gayesi Allah'ın rızası olmalıdır. Şayet kişinin amacı farklı ise, yaptığı amellerin riyadan tamamen arınmış olduğu söylenemez. Rûmî'ye göre takva ehlinin nazarında riyâ, büyük şirk mânâsına gelirken, zâhir ehlinin nazarında bu, küçük şirkdir. Eşrefoğlu, riyânın büyük veya küçük olarak nitelenmesinden bağımsız şekilde her halükârda terk edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Zira küçük görülen bir kusur zamanla büyüyebilir. Hz. Peygamber bir hadisinde “Sizin hakkınızda en çok korktuğum şey gizli şirkdir”⁴⁴ buyurarak riyânın şirkle olan yakın ilişkisine dikkat çekmiştir. Rûmî, ayrıca farz ibadetler dışında kalan nafil amellerin mümkün olduğunca gizli tutulması gerektiğini ifade etmiştir. Ona göre Allah Teâlâ'dan başka kimsenin bilmediği ameller, ihlâsın korunmasına daha fazla katkı sağlar. Hatta farz ibadetlerin bile riyâ ve gurur vesilesi hâline gelebileceği hususunda uyarıda bulunmuştur. Bu sebeple özellikle nafil ibadetlerin halktan gizli tutulması gerektiğini, ancak bu şekilde amellerin riyâdan arındırılarak ihlâsa erişilebileceğini belirtmiştir.⁴⁵ Halvette veya yalnızken yapılan ibadetlerde riyâ tehlikesinin bertaraf edilebildiği ve böylelikle sâlikin, riyâdan sıyrılarak ihlâsa erişebileceği düşünülebilir.

Eşrefoğlu, kişinin halvetteki hâli ile halk arasındaki hâlinin birbirinden farklı olmaması gerektiğini de vurgulamıştır. Buna göre mürid, halvette yerine getirdiği ibadetleri, zikir ve virdleri insanların arasında bulunduğu da aynı şekilde icra etmelidir. Burada Rûmî'nin üzerinde durduğu hassas nokta, kişinin gönlündeki halis niyeti, ihlâsını koruması, halkın içinde iken farkında olarak ya da olmayarak, bu ibadetlerle halkın rızasını ümit etmemesidir.⁴⁶ Halkın içinde yahut da halvette, amellerdeki nihaî gayenin, halkın rızası değil, Allah Teâlâ'nın rızası olması gerektiği ifade edilebilir.

3.3. Râbıta

Eşrefoğlu Rûmî, kendi tecrübelerine dayanarak halvet sırasında şeyhin sıretine teveccüh etmenin ve gönlü şeyhin gönlüne yöneltmenin gerekli olduğunu belirtmektedir. Ona göre bu sayede şeyhin gönlüne gelen ilâhî feyizler müridin gönlüne intikal eder. Bunu, bir aynanın karşısında tutulan aynaya diğer aynadaki görüntünün aksetmesine benzetir. Nitekim o,

44 Muhammed b. Yezid İbn Mâce, *Sünenü İbn Mâce*, thk. Şuayb Arnavut vd. (Beyrut: Dâru'r-risâleti'l-âlemiyye, 1430/2009), “Zühd”, 21 (No.4203).

45 Eşrefoğlu Rûmî, *Müzekki'n-Nüfus*, 370.

46 Eşrefoğlu Rûmî, *Müzekki'n-Nüfus*, 380.

şeyhinin kalbine gelen vâridât, tecelliyât, vb. ilâhî feyizlerin kendi gönülüne aksettğini, ancak bunları sadece şeyhiyle paylaştığını ifade etmiştir. Buna göre mürid, gözlerini kapatarak basiret gözünü şeyhine yöneltmeli ve onun sîretini sürekli bir biçimde tahayyül etmelidir.⁴⁷ Rûmî, bu yönde açıklamalarıyla halvet sürecinde râbitanın önemine dikkat çekmiş, nasıl yapılacağını bizzat kendi tecrübelerinden örneklendirerek tarif etmiş ve halvete girecek kişilerin mutlak surette şeyhleri ile râbita halinde bulunmaları gerektiğini vurgulamıştır.

Râbita, Nakşibendiyye tarikatının seyrüsülûk yöntemleri arasında mühim bir yer tutmakla birlikte, Halvetiyye, Kâdiriyye ve Çiştîyye başta olmak üzere birçok tarikatta uygulanmaktadır.⁴⁸ Tasavvuf ehli tarafından ilâhî bir lütuf olarak görülen râbita, aynı zamanda seyrüsülûkun mihverini teşkil etmektedir.⁴⁹ Kâdiriyye’de Halvetiyye’deki gibi halvet, Nakşibendiyye’deki gibi râbita uygulaması mevcuttur.⁵⁰ Halvetiyye meşâyihinden Kuşadalı İbrâhim Efendi (ö. 1262/1846) hakkında yapılan bir çalışmada, kendisinin müridlerine yazdığı mektuplarda mutlak surette râbitaya devam etmelerini tavsiye ettiği ortaya çıkarılmıştır.⁵¹ Bu durum râbitanın, halvet yöntemi ile öne çıkan Halvetiyye tarikatında da önem verilen temel nitelikte bir uygulama olduğunu göstermektedir. Eşrefoğlu’nun içinde yetiştiği Bayramiyye tarikatı ise silsile itibarıyla Halvetiyye ve Nakşibendiyye tarikatlarına uzanan bir yapıda olup bu iki tarikatın izlerini taşımaktadır. Dolayısıyla râbitanın Bayramiyye’de de bir yöntem olarak varlık gösterdiği anlaşılabilir. Eşrefoğlu’nun, halvet uygulamasında râbitanın önemini vurgulayarak Nakşibendiyye’ye has olduğu düşünülen bu yöntemin aynı zamanda Kâdiriyye geleneğindeki varlığını ve değerini açığa çıkardığı düşünülebilir.

47 Eşrefoğlu Rûmî, *Müzekki’n-Nüfus*, 518.

48 Necet Tosun, “Râbita”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34/378-379.

49 Abdulkâdir-i Geylânî, *Âtiyye-i Sübhâniye*, çev. Cabbârzâde Mehmet Arif (İstanbul: Uluçınar Yayınları, 1976), 109-110.

50 Nihat Azamat, “Kâdiriyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/131-136.

51 Betül İzmirli, “Kuşadalı İbrâhim Halvetî’nin Râbita Hakkındaki Görüşleri”, *AKADEMİAR Akademik İslam Araştırmaları Dergisi* 7 (01 Aralık 2019), 90.

3.4. Zikrullah ile Meşguliyet

Eşrefoğlu, “Kim kırk gün boyunca Allah rızası için ihlasla amel ederse, hikmet pınarları kalbinden diline dökülür”⁵² hadis-i şerifini erbainin ispatı olarak beyan eder.⁵³ Onun deyimi ile gönül pasını İlahî zikrin nuru ile parlatıp, enâniyeti gönül yüzünden silerek basiret gözünü açan kimseye, hiçbir nesne gizli kalmaz. Zikrullahın nuru gönül âlemine dolar ve nefsin karanlığına o gönülde yer kalmaz. “Onlar öyle kimselerdir ki, Allah anıldığında kalpleri titrer”⁵⁴ ayetince zikrullah ile gönülleri cilâlanan kullarda Allah Teâlâ'nın korkusu belirir. Böylece daima zikretmekten lezzet bulurlar ve kendilerinde kuvvetli bir iman hasıl olur.⁵⁵ Rûmî'nin tabiri ile Sultan'ın kapısına varıp böylece ihlâs ile Dost kapısında dolaşan kulun her günü bayram ve her gecesi Leyle-i Kadr olur.⁵⁶

Rûmî mezkûr eserinde Hz. Peygamber'in Hira'daki halvetini ayrıntılı olarak ele almıştır. Nitekim Hz. Peygamber, peygamber olmadan evvel, halvet ona sevgili olmuştur. Bu sebeple Eşrefoğlu, sûfilerin Hz. Peygamber'in bu sünnetini yerine getirdiğini ve sûfilerin yolunun Hz. Peygamber'in yolu olduğunu belirtmiştir. Cebrâil'in (as) Hz. Peygamber'i üç defa sıkıp “Oku!” emrini vermesinde derin hikmetler olduğunu ileri süren Eşrefoğlu'na göre, mürid de halvethâneye konulup nefsi terbiye edilmelidir. Böylece ona perdeler açılabilir ve gayb aleminden haberdar olabilir. Ancak nefsi halvette hapsetmenin (sıkıştırmanın) bir vakti vardır ve vaktinde yapılmayan halvet, müride fayda yerine zarar verebilir.⁵⁷ Eşrefoğlu ayrıca eserinde Hz. İbrâhim'in de Cebrâil vasıtasıyla kelime-i tevhid öğrendiğini ve kırk gün süre ile bu zikirle meşgul olduğunu belirtir. Hz. İbrâhim bu zikir ile meşgul olmaya devam edince tüm azalarından bu zikrullah zâhir olmaya başlar ve gönlü, nurunu dışarı vermeye başlar. Göğsünden gelen seslerle Hz. İbrâhim hayrete düşer. Nihayetinde ise Allah Teâlâ'nın kudreti tecelli eder ve Hz. İbrâhim Kâbe'deki putları eliyle alıp dışarı atar. “Lâ ilâhe illallah” diyerek halvetten çıkınca kendi

52Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ Halk Arasındaki Rivayetlerin İlmî Değeri*, 3/539 (No.2361); Eşrefoğlu Rûmî, *Müzekki'n-Nüfus*, 486.

53 Eşrefoğlu Rûmî, *Müzekki'n-Nüfus*, 524.

54 el-Hac, 22/35.

55 Eşrefoğlu Rûmî, *Müzekki'n-Nüfus*, 391.

56 Eşrefoğlu Rûmî, *Müzekki'n-Nüfus*, 365.

57 Eşrefoğlu Rûmî, *Müzekki'n-Nüfus*, 524-527.

vicdanında meydana gelenlerin hakikatte de vuku bulunduğunu görür ve Rabbine hamd ü senâlarda bulunur.⁵⁸

Eşrefoğlu halvet sırasında zikrullahın, bilhassa “Lâ ilâhe illallah” zikrinin devamının gerekliliğine ve bu zikrin faziletine değinir. Şöyle ki, zikrullah ile insanın gönlünde hikmet çeşmesi akmaya başlamaktadır. Kalpteki marifetullah hazinesinin ancak zikrullah ile açıldığı belirtilmiştir. Zikrullah ile Hak Teâlâ'nın nazargâhı olan gönül âyinesi cilalanıp nihayetinde hakikat orada zuhur eder. Dolayısıyla Rûmî, halvet sırasında başka hiçbir ibadetin zikrullahın yerini alamayacağını vurgulamaktadır. O'na göre halvetteki kişi, farz namazlarından sonra hemen zikrullah ile meşgul olmaya devam etmelidir. Yalnızca Cuma ve bayram namazları için dışarı çıkılabileceğini belirten Eşrefoğlu'na göre namazdan sonra fazla oyalanmadan halvethâneye dönülmeli, zikre ve tesbihe devam edilmelidir. Dışarı çıkarken gözün başka bir yere bakmasına mâni olmak amacıyla başın üstüne bir şey örtülmeli, böylelikle gözün herhangi bir nesneye odaklanmamasına dikkat edilmelidir. Farz ve sünnetler haricinde nafil namazdan, Kur'an okumaktan ziyade zikrullahı, özellikle de kelime-i tevhide devam edilmelidir.⁵⁹ Böylelikle Eşrefoğlu Rûmî halvetin nihâî gaye ve kazanımını zikrullah üzerine temellendirerek, bu sâikle halvete giren sâlikin gönlünde zikrullahı karşı bir aşinalık, ünsiyet ve zikir-i dâimîyi inşa etmesi bakımından halvet uygulamasını son derece önemsemiş ve aynı zamanda bu uygulamayı Kâdiriyye tarikatının usûl ve âdâbına da büyük ölçüde uyum arz edecek biçimde ortaya koymuştur.

58 Eşrefoğlu Rûmî, *Müzekki'n-Nüfus*, 523-524. Sohbeti bırakıp halveti tercih eden kimselerin yoldaşı ve ağzından çıkan sözcüğü “Allah” olmalıdır, denilmiştir. Dolayısıyla halvet esnasında zikre son derece itina ile devam edilmelidir. Kişi, halvet esnasında kalbiyle iştirak ederek kelime-i tevhidi tekrarlamaya devam ederse, ilk olarak nefsin itirazlarının önüne geçmiş olur. Daha sonra, kelime-i tevhid, lisandan kalbine sirayet eder. Yani dili sussa bile kalbi zikre devam eder ve sonucunda kelime-i tevhid kalbinde bir cevher haline gelip “yakîn” nurunun orada yer etmesini sağlar. Daha sonra kalbine yerleşmiş bu cevher sayesinde kul, müşâhede yoluyla zikretmeye devam eder. Bu zikir, müşâhede ve mükâşefe yoluyla yapılan bir zikir olup, zât-ı ilâhiyenin zikridir. Bu zikrin maksadı zikir nurunun kalbe bir cevher olarak nakşedilmesidir. Halvetteki asıl amaç da budur. Bu hâl, kelime-i tevhid ve zikir ile mümkün olabileceği gibi, Kur'an tilavetiyle de mümkün olur. Bu şekilde çokça Kur'an okuyan kişinin, tıpkı zikirde olduğu gibi, Kur'an'dan kalbine sirayet eden bir cevher ile gönlü nurlanır. Böylesine bir Kur'an tilaveti de zat-ı ilâhînin zikri mesabesindedir. bk. Serrâc, *İslam Tasavvufu (el-Lüma')*, 239; Sühreverdî, *Tasavvufun Esasları (Avârifü'l-Maârif)*, 273-274.

59 Eşrefoğlu Rûmî, *Müzekki'n-Nüfus*, 518-519.

Sonuç

Halvet tasavvufta özel bir konuma ve öneme sahip bir olgudur. Bu bağlamda Eşrefoğlu Rûmî'nin *Müzekki'n-nüfûs* adlı eserinde halvet konusu, ayrıntılı ve yoğun bir biçimde ele alınmıştır. Müridin fitratında var olan aşırılıkları itidal çizgisine çekmek için yapılan ve büyük oranda sabrı öğreten uygulamalı bir tasavvufî eğitim yöntemi olarak halvet, Peygamberlerin hayatlarında da örnekleri müşâhede edilebilecek, özellikle Hz. Peygamber'in nübüvvet öncesinde uyguladığı mânevî bir hazırlık ve terbiye metodudur. Kâdiriyye tarikatının usûl ve erkânında halvet uygulamasının ehemmiyeti bizzat tarikatın kurucusu Abdülkâdir-i Geylânî tarafından serdedilmiştir. Kâdiriyye tarikatının ikinci pîri ve çalışmada *Müzekki'n-nüfûs* eseri bağlamında değerlendirilen Eşrefoğlu Rûmî de, aynı minval üzere halvetin gerekliliğini, usûl, âdâb ve şartlarını derç etmiş olup halvete şeyh eşliğinde girilmesi gerektiğini, halvet esnasında şeyhe rabıtayı bırakmamak gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca halvet ile kişinin riyâ duygusundan arınıp gerçek mânâda ihlâsı elde edebileceğini, bu süreçte kalbin pasını giderecek olan zikrullahın ne denli önem arz ettiğini belirtmiştir. Dolayısıyla Müzekki'n-nüfûs'ta halvet bir tasavvuf kavramı olmakla birlikte belirli amaçları, aşamaları, şartları ve uygulama esasları bulunan sistematik bir eğitim yöntemi olarak yapılandırılmıştır.

Eşrefoğlu'nun ortaya koyduğu halvet anlayışının Geylânî'nin halvet anlayışı ile büyük oranda örtüştüğü görülmektedir. Eşrefoğlu Rûmî mezkûr eserinde halveti, kendi yaşantı ve tecrübelerinden de örneklediği, kendisine has usûl, âdâba sahip bir tasavvufî eğitim metodu olarak ele almış, bu minvalde halvet uygulamasını detaylıca aktarmaktan imtinâ etmemiş, halvetin tasavvufî eğitimdeki gereklilik ve faydalarına binaen uygulanabilirliğini ve yaşanılabilirliğini de gözler önüne sererek onu müşahhas bir olgu olduğunu göstermiştir. Eşrefoğlu Rûmî'nin böylesi tatbikî bir metodu açıklarken bizatihi kendi tecrübelerini eserine aktarması, muhataplar açısından halvet uygulanması zor görünen bir metot olmaktan çıkararak hayatın içinde bir konuma yerleştirmiştir. Bu tecrübe aktarımının aynı zamanda müridleri ve okuyucuyu halvet tecrübesine hazırladığı, ayrıca "tecrübe ile sabit denenmiş bir yol" hüviyetinde bu tecrübelerin aktarımının, halvete girmeye çekinen kimseleri cesaretlendirdiği düşünülebilir.

Eşrefoğlu Rûmî'nin *Müzekki'n-nüfûs* adlı eserinde halvet kavramını tam anlamıyla bir eğitim metodu olarak ele aldığını, sınırlarını ve çerçevesini net bir biçimde çizdiğini, ayrıca işlevsel bir eğitim programı titizliğinde yapılandığı ifade etmek mümkündür. Bu durum, bir yandan eserin telif edildiği yüzyılda tarikatların kurumsallaşma sürecini tamamlaması bağlamında anlam kazanmaktadır. Öte yandan, halvet kavramının gelişimsel seyrinde başlangıçta sınırları belirgin olmayan bir çerçeve içinde yer alırken zamanla somutlaşarak yapılandırılmış bir eğitim yöntemi hâline gelmesi ve bu yönüyle tasavvuf literatüründe müstakil bir yer edinmesiyle de izah edilebilir. *Müzekki'n-nüfûs*, içeriğinde yer alan kavramların yapılandırılmış tasavvufi eğitim yöntemleri bağlamında ele alındığı farklı akademik çalışmalara konu edilebilecek nitelikte bir eserdir. Bu yönüyle çalışmamız bu eser bağlamında gerçekleştirilecek yeni çalışmalara kaynaklık edebilir.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest: Yazar çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir. / *The author declared that there is no conflict of interest.*

Finansal Destek / Grant Support: Yazar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmiştir. / *The author declared that this study has received no financial support.*

Etik Beyan / Ethics Statement: Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup kullanılan veriler literatür taraması/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. / *This study does not require ethics committee approval, as it is based exclusively on a literature review and data obtained from published sources.*

Yapay Zeka Kullanımı / Use of Artificial Intelligence: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazar(lar) tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir. *No AI-based tool or application was used at any stage of the preparation of this study. All content was produced by the author(s) in accordance with scientific research methods and the principles of academic ethics.*

Kaynakça

- Acünî, İsmail b. Muhammed. *Keşfü'l-hafâ Halk Arasındaki Rivayetlerin İlmî Değeri*. çev. Mustafa Genç. 4 Cilt. İstanbul: Beka Yayıncılık, 2019.
- Aşkar, Mustafa. "Bir Türk Tarikatı Olarak Halvetiyye'nin Tarihi Gelişimi ve Halvetiyye Silsilesinin Tahlili". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39/1 (01 Haziran 1999), 535-564.
- Azamat, Nihat. "Kâdiriyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24/131-136. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Cebecioğlu, Ethem. *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları, 5. Basım, 2009.
- Cürçânî, Seyyid eş-Şerîf. *Arapça-Türkçe Terimler Sözlüğü (Ta'rîfât)*. İstanbul: Bahar Yayınları, 1997.
- Çakır, Adalet. *Mehmed Rifat Efendi'nin Nefhatü'r-Riyâzî'l-Âliye'sinde Abdülkâdir-i Geylânî ve Kâdirilik*. 2 Cilt. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi, 2021.
- Demir, Kadriye. *Tasavvufî Düşüncede Halvet ve Çile "Mevlevî Çilesi Tahir Olgun Örneği"*. Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Demirdaş, Öncel. "Ahmed Ziyâüddin Gümüşhanevî'ye Göre Mürid-Mürşid İlişkisinin Boyutları". *I. Uluslararası Ahmed Ziyâüddin Gümüşhanevî Sempozyumu*. ed. İhsan Günaydın vd. 1/323-330. Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, 2016.
- Demirdaş, Öncel. "Tasavvuf Tarihinde Halvet ve Halvetin Mânevî Eğitimdeki Rolü". *EKEV Akademi Dergisi* XVI/53 (2012),131-142.
- Demirdaş, Öncel. "Eşrefoğlu Rûmî'nin "Müzekki'n-Nüfûs" İsimli Eseri Bağlamında Tevekkül Anlayışı". *İnsan ve Toplum Bilgileri Araştırma Dergisi* 8/2 (2019), 1437-1453.
- Demirdaş, Öncel. "Riyâzet Eğitimi ile Gerçekleşen Mânevî Olgunluk". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 11/3 (2011), 79-90.
- Ebû Nasr es-Serrâc. *İslam Tasavvufu (el-Lüma')*. çev. Hasan Kâmil Yılmaz. İstanbul: Erkam Yayınları, 2016.
- Ebû Tâlib el-Mekki. *Kûtü'l-Kulûb, (Kalplerin Azığı)*. çev. Yakup Çiçek - Dilaver Selvi. 4 Cilt. İstanbul: Semerkand Yayınları, 2016.
- Erkaya, Mahmud Esad. "Bayramiyye ve Eşrefiyye'de Halvet". *Uluslararası Hacı Bayrâm-ı Velî Sempozyumu Bildiriler Kitabı 1*. ed. Ahmet Cahid Haksever. 635-649. Ankara: Kalem Vakfı Yayınları, 2016.
- Erkaya, Mahmud Esad. *Manevi Eğitim Metodu Olarak Halvet*. Ankara: İlahiyat Yayınları, 2019.
- Gazzâlî. *İhyâ'ü 'ulûmî'd-dîn Tercümesi*. 8 cilt. çev. Ahmet Serdaroğlu. İstanbul: Kampanya Kitapları, 2016.
- Geylânî, Abdülkâdir. *Âtiyye-i Sübhâniye*. çev. Cabbârzâde Mehmet Arif. İstanbul: Uluçınar Yayınları, 1976.
- Geylânî Abdülkâdir. *Fethu'r-Rabbânî*. Beyrut: Dâru'r-Reyyân et-Türâs, ts.
- Geylânî, Abdülkâdir. *Sırru'l-esrâr*. çev. Abdülkadir Akçiçek. İstanbul: Rahmet Yayınları, 1964.
- Gül, Halim. "Tasavvufî Bir Kavram Olarak Halvetin İnsani Boyut Açısından Kur'an ve Sünnete Dayalı Olarak Değerlendirilmesi". *Ağrı İslami İlimler Dergisi* 7 (01 Aralık 2020), 61-80.
- Gürer, Dilaver. *Abdülkâdir Geylânî Hayatı, Eserleri, Görüşleri*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2011.
- Hakîm, Suad. *İbnü'l Arabî Sözlüğü*. çev. Ekrem Demirli. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi, 2005.

- Haksever, Ahmet Cahid. *Tasavvufu Anlama Kılavuzu*. Ankara: Otto Yayınları, 2017.
- Hücvirî, *Keşfu'l-Mahcûb (Hakikat Bilgisi)*. çev. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1982.
- İbn Mâce, Muhammed b. Yezid. *Sünenü İbn Mâce*. thk. Şuayb Arnavut vd. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'r-risâleti'l-âlemiyye, 1430/2009.
- İsfahânî, Râgıb. *Müfredât: Kur'an Kavramları Sözlüğü*. çev. Mustafa Yıldız. İstanbul: Çıra Yayınları, 2017.
- İzmirli, Betül. "Kuşadalı İbrâhim Halvetî'nin Râbîta Hakkındaki Görüşleri". *AKADEMİAR Akademik İslam Araştırmaları Dergisi* 7 (Aralık 2019), 89-116.
- Kâşânî, Abdürrezzak. *Tasavvuf Sözlüğü*. çev. Ekrem Demirli. İstanbul: İz Yayıncılık, 2004.
- Kara, Mustafa. "Eşrefiyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11/477-479. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Kara, Mustafa. *Eşrefoğlu Rumi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- Konur, Himmet. "Manevî Eğitim Metodu Olarak Halvet". *Bakü'den Balkanlar'a Halvetilik Sempozyumu* 2 (Ohrid, 2016), 56-65.
- Kur'an Yolu*. Erişim 15 Ocak 2026. <https://kuran.diyaret.gov.tr>
- Kuşeyrî, Abdülkerim. *Er-Risâletül-Kuşeyriyye*. ed. Abdülhalim Mahmûd. Kahire: Matabe Müessesese dâre's-şab, 1989.
- Muslu, Ramazan. *Anadolu'da Tasavvuf Yolları*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.
- Numanoğlu, Esra. *Tasavvuf Düşüncesinde Bir Nefs Terbiye Metodu Olarak Halvet*. Bingöl: Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Rûmî, Eşrefoğlu. *Müzekki'n-Nüfus*. İstanbul: Arslan Yayınları, 1971.
- Rûmî, Eşrefoğlu. *Tarikatname Kâdiriyye Usûl ve Âdabı*. haz. Selami Şimşek. İstanbul: Buhara Yayınları, 2023.
- Soysaldı, İhsan. "Halvet Kavramı Üzerine Bir Değerlendirme". *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 8/19 (2007), 235-243.
- Sunar, Cavit. *Ana Hatlarıyla İslam Tasavvufu Tarihi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1978.
- Sühreverdî, Ebu Hafs Şihabüddin Ömer. *Tasavvufun Esasları (Avârifü'l-Maârif)*. çev. Hasan Kâmil Yılmaz - İrfan Gündüz. İstanbul: Vefa Yayıncılık, 1990.
- Tosun, Necdet. *İbn Arabî Öncesi Tasavvufta Halvet ve Uzlet*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995.
- Tosun, Necdet. "Râbîta". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/378-379. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Uçman, Abdullah. "Eşrefoğlu Rumi: Hayatı ve Muhiti". *İznikli Gönül Adamı Eşrefoğlu Rumi*. ed. Bilal Kemikli. 65-74. Bursa: Uludağ Yayınları, 2010.
- Uludağ, Süleyman. "Halvet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15/386-387. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Vicdânî, M. Sâdık. *Kâdiriyye / Tomar-ı Turuk-ı Aliyye*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2022.